

Гл. ас. д-р. Орлин Тодоров

РОЛЯТА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В СВЕТОВНИТЕ ИКОНОМИКИ - НЯКОИ АСПЕКТИ

Разгледани са някои практически и теоретични въпроси за развитието на малките и средните предприятия (МСП) и тяхното значение в световната икономика. Потвърждава се, че те са доминиращият вид фирми в света; играят важна роля за създаването на заетост, особено в периоди на кризи; влияят положително върху редица макро- и микроикономически променливи и върху общото благосъстояние на отделните нации; оказват положително въздействие върху процесите на междуфирменото коопериране и регионалното развитие и т.н. Анализирани са и част от факторите, които спомагат за нарастване на значението на малките предприятия в световната икономика. Посочено е и мястото на България в контекста на разглежданите въпроси.

JEL: F01; D21

Малките и средните предприятия са *доминиращият вид фирми в света*.¹ Според данни от 2003 г. общият им брой в 15-те тогавашни страни-членки на ЕС е 19.3 млн. (99.8% от всички фирми), докато големите (с повече от 250 заети) са едва 35 000. Най-значимо е числото на микропредприятията - 18 млн., или 93.2% от общия брой; 5.9% са малките и 0.9% средните по размер.² Данните се потвърждават и след 1.05. 2004 г., когато страните-членки на ЕС нарастват на 25 - и тогава относителният брой на МСП запазва своята стойност от 99.8%.³

Фирмите от сектора доминират и в отделните страни-членки. Така през 2005 г. числеността им във Великобритания е 3.7 млн., от които 99% са микро- и малки, а 25 000 се смятат за средни по размер.⁴ Според други данни в Обединеното кралство през 2004 г. има 4.3 млн. МСП, което е 99.9% от

¹ В хода на анализа е обработен немалък по обем и времеви обхват (1969 - 2006 г.) емпиричен материал, най-вече от източници, издадени от Световната банка, Европейския съюз, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и Организацията за Азиатско-Тихоокеанско икономическо сътрудничество (АТИС). Взети са под внимание също и основни изводи от изследвания на редица автори като Кондратиев, Армингтън, Одъл, Бърч, Стори, Уудс, Брайсън, Кийбъл и др.

² *Lucacs, E.* The Economic Role of SMEs in World Economy, Especially in Europe. - European Integration Studies, Miskolc, 2005, Vol. 4, N 1, p. 5-7.

³ The New Definition of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs). A Paper of IPR Helpdesk, a project of the EC DG 'Enterprise'. European Community, Brussels, 2005; *Lucacs, E.* Цит. съч., с. 7.

⁴ SME Facts, Figures and Trends (Paper). Bradford, UK, Bradford University School of Management, 2006, p. 1.

броя на всички предприятия.⁵ В Германия относителният брой на МСП (до 500 заети) е 99.7%.⁶ Фирмите от сектора преобладават и в страните-членки на ОИСР, както и в държавите от Организацията за Азиатско-Тихоокеанско икономическо сътрудничество (АТИС).⁷ В рамките на ОИСР техният относителен брой е 95%, а на микрофирмите - 90%.⁸ Що се отнася до АТИС, във всяка страна-членка относителният брой на МСП е по-голям от 83%. В Япония и Филипините той е 99%; в САЩ, Канада, КНР и Тайланд - 98%; в Австралия и Индонезия - 97%; в Тайван и Малайзия - 96%; в Сингапур - 89%; във Виетнам - 83%. Голямо е и числото на фирмите на 1000 човека население в преобладаващия брой държави от АТИС. Например в САЩ то е 56.9; в Япония - 53.3; в Австралия -49.4; в Тайван - 37.1; в Сингапур - 23.0.

Значим е относителният дял на МСП и в Латинска Америка - по данни от 2004 г. той е между 80 и 90%, като в края на 90-те години на миналия век се забелязва дори нарастване на неговите стойности, особено в страни като Бразилия и Колумбия.⁹ Подобна тенденция се наблюдава и в страните от АТИС - отчитаният годишен ръст в края на 90-те години на миналия и началото на този век е около 3.6% за малките предприятия и 9.8% за средните.¹⁰ Броят на МСП в България е съпоставим с този в посочените страни и международни организации - през 2004 г. той е 99.2% за всички фирми, като за микрофирмите е 90.2%; за малките - 8%(в ЕС и САЩ респ. 6.5 и 5%) и за средните -1.5%(в ЕС и САЩ - под 1%).¹¹

Малките и средните предприятия са *основният "работодател"* в света. Например според изследване на Европейската мрежа за МСП (ENSR), публикувано през 1995 г., микрофирмите в Гърция и Италия създават 59 и 48% от работните места, а в Гърция, Ирландия, Италия, Португалия и Испания на сектора (по това време с брой на заетите до 500 човека) се падат съответно 91, 83, 81, 80 и 83% от заетостта. През същия период в тези предприятия са ангажирани около 70% от работната сила на ЕС.¹² Тук е уместно да бъдат споменати и резултатите от проучване, проведено в продължение на двадесет години (1965 – 1985 г.) в страните-членки на ОИСР от Сангенбергер, Льовеман и Пиоре (Sangenberger, Loveman and Piore).

⁵ Statistical Press Release, URN 05/92. London, Office for National Statistics, 2005.

⁶ Letzte, A. Mittelstand - Definition and Key Figures (Paper). Bonn IFM, 2006, p. 1-2.

⁷ В АПЕС членуват следните страни: Австралия, Бруней, Канада, Р. Корея, Тайпе, Китайската народна република, Индия, Индонезия, Япония, Малайзия, Филипини, Сингапур, САЩ, Тайланд и Виетнам.

⁸ Lucacs, E. Цит. съч., с. 8-9.

⁹ Пак там, с. 9.

¹⁰ Energy, Environment and Climate Change Issues: A Comparative Study in Asia. Asian Institute of Technology. 2006, p. 258.

¹¹ Годишен доклад за състоянието и развитието на МСП в България, 2004 г. С., Министерство на икономиката и енергетиката, 2005, с. 21-22.

¹² Storey, D. J. Understanding the Small Business Sector. New York: Routledge, 1995, p. 22.

Според авторите съществуват различни периоди в отделните държави, които се отличават с нарастващо или намаляващо значение на малкия бизнес. Едновременно с това обаче общата тенденция сочи, че ролята на МСП в националните икономики за посочения период се повишава.¹³

Според данни от 2003 г. заетите в МСП в страните-членки на ЕС са 65 млн. и съставляват около 67% от работната сила. В микропредприятията са заети 34%; в малките - 19%; а в средните - 13%.¹⁴ По-новите сведения (от 2004 - 2005 г.) показват, че броят на работещите в сектора е 74 млн.¹⁵ Във Великобритания в него са ангажирани 58% от заетите, в т. ч. 46.8% в микро- и малки фирми и 11.7% в средни по размер предприятия;¹⁶ в Германия работещите в МСП са 70.8% от работната сила.¹⁷ Разполагаме също и с данни за страните от АТИС, според които броят на ангажираните в МСП в различните страни е между 40 и 80%. Например в Тайван те са 79%; в Япония - 74%; КНР - 70%; Виетнам - 67%; Канада - 66%; Корея - 63%; САЩ - 53%; Филипините - 50%; Австралия - 46%; Сингапур - 42%; Малайзия - 40%.¹⁸

В подкрепа на представената теза ще бъдат посочени и резултати от проучване на Мегана Айагири, Торстен Бек и Асли Кунт в *76 държави*, публикувано от Световната банка през 2003 г. Според него в повечето страни броят на заетите в МСП е между 50 и 70%. Това се отнася предимно до високо- и средноразвити икономики като Австрия, Белгия, Дания, Чехия, Германия, Естония, Финландия и Франция. В долната граница на този отрязък е България с 50.01%. Немалък е броят на страните - 12, в които работещите в МСП са между 70 и 90%. В четири икономики относителното значение на сектора за заетостта е много голямо - над 80%. Това са: Испания с 80% от наетите; Чили - 86%; Гърция - 86.5%; Тайланд - 86.7%. В по-малък брой държави значението на МСП за заетостта е по-ниско - в осем от тях в такива предприятия са ангажирани между 30 и 50% от заетите; в пет - между 10 и 30% и в четири МСП осигуряват едва под 7% от заетостта. Това са бившите съветски републики Азербайджан, Беларус, Грузия и Украйна, които се отличават с относително ниска степен на развитие на пазарните отношения.¹⁹

Значителна е ролята на МСП при *създаването на заетост*. В специализираната литература често се споменават резултатите от изследванията на Дейвид Бърч (David Birch) от 1979 г. и на Армингтън и Одъл

¹³ Storey, D. J. Цит. съч., с. 30.

¹⁴ Lucacs, E. Цит. съч., с. 5.

¹⁵ The New Definition of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs)...., p. 1.

¹⁶ Statistical Press Release, URN 05/92...

¹⁷ Letzte, A. Цит. съч., с. 1.

¹⁸ APEC and SME Policy: Suggestions for an Action Agenda. Sydney, University of Technology, 2006, p. 2-3.

¹⁹ Собствени изчисления въз основа на данни от Ayuyagari, M., Th. Beck and A. Demircuc-Kunt. Small and Medium Enterprises across the Globe: A New Database. Washington, The World Bank, 2003, p. 22.

(Armington and Odle) от 1988 г. Проучването на Бърч обхваща периода 1969-1976 г., през който са анализирани 5 600 000 компании от информационните масиви на рейтинговата компания "Dun and Bradstreet" (САЩ). Според заключенията през посочения период две трети от новите работни места в американската икономика са създавани във фирми с брой на персонала до 20 човека.

Армингтън и Одъл анализират предприятия от базата данни на Администрацията на САЩ по проблемите на малкия бизнес за периода 1976-1988 г. Особеното в това изследване е, че през 1980-1982 г., когато американската икономика се намира в рецесия, се забелязва ръст от 97.9% на заетостта в компаниите с персонал до 20 човека, докато при по-големите фирми с до 500 заети е регистриран отрицателен ръст от 2.4%.²⁰ Тези резултати са изключително важни за извеждане на хипотезата, че в периоди на кризи, когато големите фирми освобождават работна сила, малките компании са единственият и най-значим *генератор на заетост в икономиката*. Според нас изследванията на Бърч и на Армингтън и Одъл имат и изключително практическо значение, тъй като създават предпоставки за осмисляне и оценка на социалната функция на МСП от страна на управляващите и обосновава необходимостта от провеждането на активна политика в защита на дребния бизнес.²¹

Значението на МСП за създаването на заетост се потвърждава и в наше време. Например според Лукач в ЕС през периода 1995 - 2005 г., основният "генератор" на работни места са именно тези предприятия, докато в същото време големите компании освобождават работна сила. Според автора подобни тенденции се забелязват и в Латинска Америка.²² Що се отнася до нашата страна, през последните години можем да отбележим, че е налице устойчива тенденция към нарастване на заетостта, най-вече в подгрупата на малките фирми. Така за периода 2002/2001 г. и 2003/2002 г. броят на заетите в тази категория предприятия е нараснал съответно със 17 и 21%, в средните - със 7 и 11%, а в микрофирмите - с 3 и 14%.²³

МСП имат значителен дял при създаването на *брутния вътрешен продукт* в отделните страни. В подкрепа на това твърдение са някои данни, според които тези предприятия създават 55% от БВП в ЕС, 48% - в САЩ и 57% - в Япония.²⁴ С подобни сведения разполагаме и за Германия -

²⁰ Storey, D. J. Цит. съч., с. 163.

²¹ Тодоров, О. Проблеми на финансирането на малките предприятия в страните от Европейското икономическо пространство и България. Варна: СТЕНО, 2001.

²² Lucacs, E. Цит. съч., с. 7-9.

²³ Годишен доклад за състоянието и развитието на МСП в България, 2004..., с. 55.

²⁴ Славова, М. Научна и иновационна политика на Европейския съюз. С., Отворено общество, 1998, с. 129.

46.7%,²⁵ Южна Африка - 40%,²⁶ страните от АТИС - между 60 и 70%.²⁷ Систематизирани данни за приноса на МСП в БВП предоставя и споменатото проучване на Световната банка, според което само в две държави (бившите съветски републики Беларус и Украйна) малките предприятия генерират под 10% от БВП. В други две икономики, една от които е Руската Федерация, делът на МСП е между 10 и 20%, а в пет - между 20 и 30%. В повече от изследваните 76 страни частта, която този сектор генерира в БВП, е по-голяма от 30% - в 12 от тях тя е между 30 и 50% и в 14 надхвърля 50%. Сред държавите с най-висок принос на МСП в БВП са Люксембург - 76.3%, Португалия - 67.25%, Испания - 64.7% и Франция - 61.8%.²⁸

Развитието на сектора оказва положително въздействие и върху *някои показатели, характеризиращи благосъстоянието на нациите*. Така според изследването на Световната банка съществува положителна корелационна зависимост между относителния брой на заетите в МСП и величината на БВП на човек от населението - 0.43. Силно изразена е и позитивната зависимост между приноса на тези предприятия в БВП и БВП на човек от населението - 0.51.²⁹ Откроява се и положителна връзка между броя на заетите в малките фирми и *степента* на благосъстояние на нациите. Например в проучването държавите са разделени на три групи в зависимост от средната величина на доходите на населението в тях - страни с ниски, със средни и с високи доходи. В първата група относителният брой на заетите в МСП е 17.56%, във втората - 37%, а в третата - 57.24%. Тези резултати могат да послужат за издигане на хипотезата, че един от факторите, обуславящи степента на благосъстояние на дадена икономика, е броят на заетите в МСП. Подобна зависимост се забелязва и между относителния дял на БВП, създаван от сектора, и средните доходи. Така в страните с най-ниски доходи МСП създават 15.56% от БВП, в тези със средни доходи - 39%, а в държавите с най-високи доходи - 51.45%. Следователно колкото по-голяма е ролята на МСП при създаването на БВП, толкова по-богата е съответната страна.³⁰

По-нататък ще разгледаме *значението на тези предприятия за състоянието на някои променливи на макроикономическата среда*. По-конкретно ще бъдат анализирани зависимостите между относителния брой на заетите в тях и показателите държавни разходи, инфлация, образование, външна търговия, премия на черния пазар и кредит към частния сектор (вж. табл. 1).

²⁵ Letzte, A. Цит. съч., с. 2.

²⁶ Lucacs, E. Цит. съч., с. 9.

²⁷ Energy, Environment and Climate Change Issues: A Comparative Study in Asia..., p. 258.

²⁸ Наши изчисления и Аyyagari, M., Th. Beck and A. Demircuc-Kunt. Цит. съч, с. 22.

²⁹ Аyyagari, M. Th. Beck and A. Demircuc-Kunt. Цит. съч, с. 24 (табл. 2).

³⁰ Пак там, с. 10, 11, 27 (фиг. 1), 30 (фиг. 4).

Таблица 1

Корелационни зависимости между относителния брой на заетите в МСП (SME-250) в 76 държави и някои макроикономически променливи

	Държавни разходи	Инфлация	Образование	Външна търговия	Премия на черния пазар	Кредит към частния сектор
SME-250	0.07	-0.50	0.37	-0.30	-0.35	0.51

Източник. Ayyagari, M., Th. Beck and A. Demircuc-Kunt. Цит. съч., с. 25.

В случая държавните разходи са процент от БВП; инфлацията е мярка за макроикономическа стабилност; под "образование" се разбира броят на учениците от пети до осми клас на основното училище като процент от общия им брой и се смята за мярка за отчитане на човешкия капитал; "външна търговия" е относителното значение на износа и вноса като проценти от БВП и показва степента на отвореност на икономиката; "кредит към частния сектор" е дългът на частния сектор към банките като процент от БВП; "премия на черния пазар" е процентното отклонение на валутния курс на черния пазар спрямо официалния и се използва за измерване на отклоненията в реалната икономика спрямо прилаганата държавна политика.

При анализа на данните от табл. 1 проличава силна корелационна зависимост между броя на заетите в МСП и макроикономическите показатели "инфлация", "брой на ангажираните в основното образование" и "дял на кредита към частния сектор". Може да се направи изводът, че високата степен на развитие на сектора се свързва с относително ниски темпове на инфлация, голям относителен брой на подрастващото поколение и по-високо ниво на развитие на кредитните отношения. Освен това степента на отвореност на икономиката е по-ниска и по-слабо се проявяват отклоненията в реалната икономика по отношение на официално провежданата макроикономическа политика.

Немаловажна е ролята, която играят МСП за редица показатели на бизнес-средата. На табл. 2 са представени зависимостите между броя на заетите в МСП и разходите за навлизане на пазара, разходите за решаването на правни проблеми, степента на защита на частната собственост и нивото на институционалното развитие. Едновременно с това е показано и влиянието на сенчестата икономика върху посочените променливи.

Таблица 2

Корелационни зависимости между относителния брой на заетите в МСП (SME-250) и приходите от сенчестата икономика, отнесени към БВП (INFO-GDP) и някои показатели на бизнес-средата

	Разходи за навлизане на пазара	Разходи по правни проблеми	Защита на частната собственост	Институционално развитие
SME-250	-0.42	-0.15	0.59	0.64
INFO-GDP	0.37	0.41	-0.52	-0.74

Източник. Ayyagari, M., Th. Beck and A. Demircuc-Kunt. Цит. съч., с. 26.

В случая разходите за навлизане на пазара и за решаването на правни проблеми са отнесени към БВП; “защита на частната собственост” е индекс, който показва в каква степен правната система защитава правата на заинтересуваните лица; “институционално развитие” е индекс от няколко показателя, в т. ч. степен на отчетност на деловите операции, ефективност на държавната икономическа политика, ефективност на регулативните мерки, спазване на законността, политическа стабилност и контрол над корупцията.

От табл. 2 се вижда, че по-осезаемото присъствие на сектора на МСП в дадена икономика се свързва с намаляване на относителните разходи за навлизането на фирмите на пазара, както и на тези, отнасящи се до решаването на правни проблеми, и едновременно с това - с по-висока степен на защита на частната собственост и нивото на развитие на институционалните отношения. В същото време сенчестата икономика “работи” тъкмо в противоположна посока.

МСП играят важна роля при *създаването на кооперационни връзки и за регионалното развитие в отделните страни*. Например около половината от МСП в ЕС се кооперират с други фирми от Общността. За различните страни относителният им брой е различен. Той е най-голям във Финландия - 68%, Норвегия - 58%, Исландия - 57%, Дания - 54% и Италия - 50%; а най-малък в Холандия - 34%, Ирландия - 33%, Испания - 32%, Германия - 29% и Португалия - 10%. Като основен мотив за развитието на кооперационните отношения предприятията изтъкват улеснения достъп до нови или по-големи пазари, подобрите възможности за избор на входящи продукти, съвместното използване на нови технологии, развитието на допълнителни капацитетни възможности и постигането на предимства от икономията от мащаба. Освен това фирмите, които се кооперират, се отличават с приблизително два пъти по-висок ръст на оборота в сравнение с останалите компании.³¹

Тясното делово сътрудничество с участието на МСП има изключително значение за функционирането на регионалните икономики в отделните страни. Във връзка с това е необходимо да се спомене, че около 80% от кооперационните връзки в ЕС се осъществяват в границите на отделните държави.³² Като основна форма на регионално сътрудничество между компаниите се определя клъстерът.³³ При образуването на клъстери трябва да се отчита и ролята на големите фирми, служещи като “генератори” за съсредоточаването на определено място на значителен брой малки

³¹ Observatory of European SMEs 2003. European Network for SME..., p. 25.

³² Пак там.

³³ Клъстерът може да се определи като местен агломерат от фирми, които произвеждат и продават свързани помежду си продукти. Така между фирмите от региона се развиват тесни партньорски взаимоотношения, формират се единни интереси и в крайна сметка се създава устойчива бизнес-структура. В системата могат да се развиват както хоризонтални, така и вертикални кооперационни връзки, да вземат участие научни звена (центрове, университети, колежи и др.), както и правителствени и публични регулативни органи, които целят икономическото развитие на конкретната географска област.

предприятия. Например високотехнологичното фирмено образование в Силиконовата долина (САЩ) се формира около компанията "Хюлет Пакард"; съсредоточаването на малки предприятия в Мюнхен - около заводите на "Даймлер Бенц" и т.н. Концентрирането на малки фирми на определено място, както и специфичните особености, присъщи на този род компании - гъвкавост, адаптивност и способност за бърза диверсификация на продуктите, поражда повишен инвеститорски интерес от страна на големи бизнес-формирования. Те съсредоточават дейността си в региона и по този начин разширяват мащабите и обхвата на икономическата активност на клъстера. Според изследване на АТИС подобни случаи са наблюдавани в Китай, Сингапур и Индия.³⁴

В развитите европейски икономики се обръща особено внимание на клъстерите като основна форма на функциониране на конкурентни регионални икономики. В редица държави - Холандия, Дания, Великобритания, Ирландия, Финландия, Швеция, Франция, Германия, Италия, се прилагат специални стратегии в тяхна подкрепа. Европейската комисия от своя страна също осъществява инициативи в тази насока.³⁵ Подобни мерки се предприемат и от новите страни-членки на Съюза - Унгария, Полша, Словакия и Словения. В България проучването на проблемите на клъстерите се осъществява най-вече от публични институции, с ограниченото участие на държавата. Реализират се проекти за финансирането на малкия бизнес в някои региони - Разлог (дървообработване); Русе (текстилна промишленост), Пловдив (консервна индустрия) и др.

Степента на участие на МСП в *износа* на отделните страни е различна, като се забелязва известна тенденция към по-висока активност на сектора в по-слабо- или средноразвитите икономики. Едновременно с това по-ограничено е участието на МСП в експорта на икономически развитите държави. Например приходите от износа като процент от БВП в Малайзия са 72%, в Тайван - 44%,³⁶ Индия - 50%, Тайланд - 29%, Корея - 27% и в КНР - 21%. Като изключения могат да се посочат Филипините и Виетнам с по 19% дял в износа.³⁷ Стойността на показателя във Финландия е 19%, във Франция - 18%, Италия - 15%, Япония - 12%, САЩ - 8% и в Австралия - 15%. В случая като изключения могат да бъдат споменати Канада с 26% дял на МСП в износа, Дания с 27% и Швеция с 25%.³⁸ Тази тенденция се потвърждават и от Обзора на Европейската комисия за МСП от 2003 г., според който в страните-членки на Европейското икономическо пространство на тези предприятия се падат средно едва около 12% от общия външнотърговски оборот.³⁹

³⁴ APEC and SME Policy: Suggestions for an Action Agenda..., p. 3.

³⁵ www.europe.bg

³⁶ APEC and SME Policy: Suggestions for an Action Agenda..., p. 2-3.

³⁷ Energy, Environment and Climate Change Issues: A Comparative Study in Asia..., p. 259-261.

³⁸ APEC and SME Policy: Suggestions for an Action Agenda..., p. 2-4.

³⁹ Highlights from Observatory of European SMEs, 2003, report 8.

Изследвайки значението на МСП за износа (2001 г.), откриваме и някои устойчиви зависимости между факторите размер, възраст и желание за растеж на фирмите и вероятността да се занимават с експортни операции.⁴⁰ За потвърждение на това сме ползвали резултатите от проучвания на Греъм Бенък и Алън Пийкок,⁴¹ емпирични данни, публикувани от Дейвид Стори и Робърт Уилшър,⁴² както и сведения на Института по износа на Великобритания и на Европейската комисия.⁴³ Накрая стигаме до следните заключения:

На първо място се разкрива положителна зависимост между факторите възраст, размер и желание за растеж на фирмите и вероятността да се занимават с експортни операции. При това се установява и позитивна връзка между фактора "размер на фирмата" и процента от оборота, който се реализира чрез износ. На второ място и като следствие от първия извод се потвърждава тезата, че експортните операции, особено в развитите европейски икономики, са доминирани от малък брой големи предприятия. Със сходни данни разполагаме и за България от по-близък период. Според Агенцията за МСП през 2002 - 2003 г. 350 големи компании (5% от броя на всички предприятия в страната) са реализирали 46% от brutните национални приходите от износ.⁴⁴

Накрая ще разгледаме *някои възгледи, обясняващи част от факторите, които влияят за нарастване значението на МСП в световната икономика*. Във връзка с това трябва да отбележим, че много автори подчертават ключовото значение на новите технологии. Според теорията на Кондратиев за технологичните цикли например в рамките на периоди, чиято средна продължителност е около 50 години, се създават и разпространяват нови технологии най-вече от страна на малките предприятия. На по-късните "зрели" етапи от развитието на цикъла дребният бизнес отстъпва ролята си на разпространител на нововъведенията на големите компании. Последният пети цикъл на Кондратиев според Фрийман е започнал в края на 70-те и началото на 80-те години на XX век и се характеризира с бурно развитие на информационните технологии.⁴⁵ Едно от най-ярките доказателства в подкрепа на тезата е значителното нарастване на броя на фирмите от компютърната индустрия. Автори като Ууд, Брайсън и Кийбъл още в края на 80-те и началото на 90-те години на миналото столетие доказват,

⁴⁰ Тодоров, О. Особенности на малките фирми- износители по отношение на качествата: големина, възраст и растеж. - В: Сборник материали от кръгла маса "10-годишен юбилей на катедра МИО в ИУ-Варна". Варна: СТЕНО, 2001.

⁴¹ Bannock, G. and A. Peacock. Governments and Small Business. London: Paul Chapman Publ., 1989.

⁴² Storey, D. J. Цит. съч.; Willsher, R. Export Finance, Risk, Structure and Documentation. London: Macmillan, 1996.

⁴³ The Sixth Survey of International Services Provided to Exporters. London, The Institute of Export and NCM, 1999; The European Observatory for SMEs. ENSR, European Commission, 2000.

⁴⁴ Малките и средни предприятия в България 2002-2003 (доклад на АМСП). С., 2004, с. 22.

⁴⁵ Storey, D. J. Цит. съч., с. 36.

че малките предприятия от компютърния бранш са най-бързо развиващите се фирми в икономиката.⁴⁶ В по-ново време тезата се потвърждава от редица изследвания на Европейската мрежа за проучване на малкия бизнес.⁴⁷

Нарастващото значение на МСП се обяснява от някои автори и с повишеното търсене на услуги както от потребителите, така и от страна на бизнеса.⁴⁸ Тенденциите към фрагментиране и децентрализиране на производството, които се проявяват в световен мащаб от началото на 80-те години, са също сред причините за повишаване значението на малките компании. Според Оливър Уйлямсън например колкото по-специфична е дадена стока, толкова по-голяма е вероятността малкото предприятие-поддоставчик значително да повишава цените. Затова голямата фирма предпочита да произвежда сама единични и специфични изделия. Когато обаче са необходими изделия за серийно производство, където могат да бъдат постигнати определени изгоди от икономията от мащаба, те правят поръчки на малки фирми-поддоставчици.⁴⁹ Значим фактор за повишаване значението на малкия и средния бизнес е безработицата. Както беше посочено, автори като Дейвид Бърч и Армингтон и Одъл в свои мащабни проучвания доказват тезата, че в периоди на кризи МСП са основен генератор на заетост. Тези сведения могат да послужат и като потвърждение на теорията на Ф. Х. Найт, според която е налице положителна зависимост между броя на безработните и темповете на формиране на нови предприятия.⁵⁰

Накрая ще систематизираме някои по-съществени изводи:

МСП са доминиращият вид фирми в света. Техният относителен брой в страните-членки на ЕС, ОИСР, АТИС и редица латиноамерикански държави варира между 80 и 99.8%. Секторът се характеризира със силно изразена социална функция. Той е основен "работодател", като в повечето страни осигурява между 50 и 70% от заетостта. Прави впечатление също, че в страни с относително ниска степен на развитие на пазарните отношения (някои бивши съветски републики) процентът на заетите в МСП е твърде малък. Изключително важна е ролята на малкия бизнес като генератор на заетост, особено в периоди на кризи.

Секторът оказва значително влияние върху редица макроикономически променливи. Според наши изчисления, основани на проучване на Световната банка, в 34% от държавите приносът на МСП в БВП е над 30%, а при 18% надхвърля 50%. Проявяват се и следните устойчиви корелационни зависи-

⁴⁶ Storey, D. J. Цит. съч., с. 35.

⁴⁷ Observatory of European SMEs in Focus. European Commission, Brussels, 2002; Observatory of European SMEs, 2002, N 6, High-tech SMEs in Europe. European Commission, Brussels, 2002

⁴⁸ Keeble, D., J. Bryson and P. Wood. Small Firms, Business Services Growth and Regional Development in the United Kingdom. - Regional Studies, 1992, Vol. 25, p. 439-457.

⁴⁹ Storey, D. J. Цит. съч., с. 37.

⁵⁰ Пак там, с. 62.

мости: по-голямата роля на МСП в икономиките се свързва с по-ниски темпове на инфлация, по-развито кредитиране, по-голям БВП на човек от населението и по-високи средни доходи. Последните два извода дават основание да се отстоява тезата, че благосъстоянието на нациите в значителна степен се определя от сектора на МСП.

Установени са и редица корелационни зависимости между ролята, която играят МСП в отделните страни, и някои показатели на бизнес-средата. В случая по-големият относителен брой на заетите в сектора се свързва с по-ниски разходи за навлизане на фирмите на пазара и за решаването на правни спорове, с по-висока степен на защита на частната собственост и с по-развити институционалните отношения, регулиращи бизнеса.

МСП са активни участници в процесите на междуфирмено коопериране - около половината от тях в Европейския съюз са тясно обвързани помежду си. Взаимодействието между малките фирми се съчетава със съвместна дейност с големи бизнес-единици и на тази основа се формират клъстерите като една от основните форми на регионално икономическо развитие.

Значението на МСП за износа в отделните страни е различно, като процентът на приходите от експортни операции варира в широки граници - от 8% в САЩ до 72% в Малайзия. Едновременно с това се забелязва известна тенденция стойностите на показателя в по-слабо- и средноразвитите държави да са по-високи, а в напредналите икономики - по-ниски. Това може да се обясни с по-голямата роля, която играе едрият бизнес в развитите страни по отношение на износа.

Сред основните фактори, които обуславят нарастването на значението на МСП в световната икономика, са: цикличното технологично обновление (Кондратиев); повишеното търсене на услуги (Уудс, Брайсън и Кийбъл); тенденциите към все по-широко фрагментиране и децентрализиране на производството (Оливър Уйлямсън); повишената роля на безработицата (Найт, Армингтън, Одъл и Бърч).

26.II. 2008 г.